

ประเพณีปลูกเรือนใหม่

ประเพณีการปลูกเรือนของชาวล้านนาไทย หรือทางภาคเหนือเรานั้นมีประเพณีที่สำคัญเกี่ยวกับการปลูกเรือน คือ “พิธีปักเรือนและฝังเสามงคล” ซึ่งเป็นพิธีเกี่ยวกับการยกเสาเรือน ที่ถือกันว่าสำคัญยิ่งในการปลูกสร้างเรือน คือการยกเสาคู่กัน เสาหนึ่งเรียกว่า “เสามงคล” อีกเสาหนึ่งเรียกว่า “เสานาง” เสาทั้งสองนี้แต่โบราณถือกันว่าหากปลูกเรือนหลังใดไม่ทำพิธียกเสาทั้งสองแล้ว เรือนหลังนั้นผู้อยู่จะหาความสุขไม่ได้เลย

ประเพณีการ “ปักเฮือน” (ยกเสาเรือน) ของชาวเหนือในสมัยก่อน การปักเฮือน จะช่วยกันอย่างแข็งแรงและสามัคคีกันอย่างน่าชมเชยมาก บางคนถึงกับยอมเสียสละเวลาทำงานส่วนตัวมาช่วยกันโดยไม่เห็นแก่ค่าแรง หรือค่าตอบแทนอย่างใด ซึ่งถือกันว่าการปลูกบ้านสร้างเรือนนั้นจะต้องช่วยกันเพื่อความเป็นปึกแผ่นของหมู่บ้าน ซึ่งประเพณีอย่างนี้เป็นสภรรมที่ชาวเหนือถือสืบเนื่องกันมาแต่โบราณกาลแล้ว

การปักเรือน มักจะเลือกทำกันในเวลาเช้าตรู่ เพราะเป็นเวลาที่อากาศเย็นสบายไม่ลำบากในการทำงาน ก่อนที่จะทำการปักเรือน จะต้องให้หมอดูเลือกฤกษ์ยามให้ก่อน อนึ่งในการปักเรือน จะต้องปักในเดือนคู่ คือเดือนหก เดือนแปด ส่วนเดือนสิบนั้นจะไม่มีการทำพิธีใดๆ เพราะถือว่าเป็นเดือนอัปมงคล

ก่อนที่จะลงมือปักเรือน จะต้องขุดหลุมเสาเตรียมไว้ก่อน ก่อนที่จะขุดเจ้าของบ้านจะต้องถามหมอดูหรืออาจารย์ก่อนว่าจะขุดหลุมทิศไหนก่อน จะเอามูลดินกองไว้ทางทิศใด ซึ่งตามประเพณีเก่าๆ ถือกันดังนี้ ถ้าจะปักเรือน ในเดือนหกหรือเดือนแปด (เหนือ) ให้เอาเสาวางโดยหันปลายเสาไปทางทิศเหนือ ขุดหลุมเอามูลดินไว้ทางทิศใต้ ถ้าปักเสาเรือนในเดือนสี่ ให้เอาปลายเสาวางทางทิศใต้ และขุดหลุมเอามูลดินวางไว้ทางทิศตะวันออก

ก่อนที่จะมีพิธี “ปักเรือน” หนึ่งวัน ผู้เป็นเจ้าของบ้านจะต้องไปบอกกล่าวขอแรงเพื่อนบ้าน ไกล่เคียง หรือผู้ที่รักใคร่ชอบพอกันมาช่วยเหลื้อออกแรง ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมอันดีอย่างหนึ่งของชาวเหนือที่ทำการเป็นประเพณีตลอดมา โดยเจ้าของบ้านจะต้องจัดเตรียมสุรา อาหารไว้เลี้ยงดูอย่างเต็มที่ เป็นการสมนาคุณผู้ที่มาช่วยเหลือ หลังจากทำงานแล้วพวกเขาจะนั่งล้อมวงร่วมรับประทานอาหาร และหยอกล้อเล่นกันอย่างสนุกสนาน

ในวันทำพิธี “ปักเรือน” ที่ถือประเพณีอย่างเคร่งครัดก็ต้องมีพิธีเช่นชักเจ้าที่ หรือเช่นชักพญานาค ในสมัยโบราณนั้นชาวเหนือมีความเชื่อกันว่าพญานาค (ชาวเหนือและลาวเรียก ลวง) เป็นสัตว์ที่มีอิทธิฤทธิ์เป็นเจ้าแผ่นดินและแผ่นฟ้า มีอำนาจสามารถอำนวยหรือบันดาลความสุข หรือภัยพิบัติให้แก่มวลมนุษย์ได้ ฉะนั้นก่อนที่จะทำการอันเป็นมงคลเกี่ยวกับการสร้างบ้านปลูกเรือน ก็จะต้องบูชาเช่นสรวงผู้เป็นเจ้าที่เจ้าดินเสียก่อนตามความนิยมเชื่อถือของตน

การทำพิธีเช่นสรวงเจ้าที่หรือพญานาค ก็คือให้วัดจากมุมทั้งสี่ของบริเวณที่จะปลูกเรือนให้ได้จุดศูนย์กลางแล้วก็ให้ขุดหลุมลึก 1 คืบ กว้าง 1 คืบ ให้เอาข้าวปั้น กล้วยหน่วย และอาหารคาวหวาน อย่างละเล็กละน้อยใส่เข้าไปในหลุมนั้น แล้วอาจารย์หรือพ่อหมอก็จะอ่านคำโองการ (คาถา) 3 คาบ แล้วก็จะอัญเชิญให้พญานาคมารับสิ่งของสังเวชนั้นแล้วก็กลบดินถมหลุมเป็นอันเสร็จพิธีเลี้ยงเจ้าที่เจ้าดินหรือพญานาค

นอกจากพิธีดังกล่าว ก็มีการทำพิธี “เสดาะเสนียด” (ขีด) หรือปักธูปเทียน เสาที่จะทำพิธี “ปัก” นั้นอีก ซึ่งพ่อหมอบหรืออาจารย์จะจัดทำ “สะตวง” (กระทงทำด้วยกาบกล้วยเป็นรูปสี่เหลี่ยม ขนาดกว้างสัก 1 คืบเศษๆ) แล้วหาข้าวปลาอาหารหวานคาวต่างๆ รวมทั้งส้มสุก ลูกไม้ นุหรี หมาก เมี่ยง สิ่งเล็กๆน้อยๆ ใส่ลงไปในกระทง (สะตวง) ทั้ง 5 นี้โดยหมอบหรืออาจารย์จะนำไปวางตาม ทิศทั้ง 4 คือสี่มุมของตัวเรือน ส่วนอีกกระทงหนึ่งเอาวางไว้ตรงศูนย์กลางที่หลุมฝังเครื่องเช่นเจ้าที่ ดังกล่าวแล้ว หมอบหรืออาจารย์ก็จะอ่านคำสวดและทำพิธีปักธูปเทียน โดยอ่านคาถาแล้วใช้มีดหรือ ขวาน ถากไม้ตรงดินเสาออกพอเป็นพิธี และเอาเศษไม้ที่ถากมานั้นไปใส่ในกระทง (สะตวง) แล้ว เอากระทงทั้งสี่อัน ไปวางไว้ตามทิศสี่มุมบ้าน ส่วนกระทงอีกอันหนึ่งที่อยู่ตรงกลางนั้นให้เอาไป ลอยน้ำเสีย เป็นเสร็จพิธี หลังจากที่ทำพิธีดังกล่าวนี้แล้ว จึงจะทำการ ปักเสาเรือนให้ ซึ่งต้องทำการ ปักเสามงคล (เสาเอก) ก่อนแล้วจึงปักเสานาง และเสาอื่นๆ ตามลำดับจนครบจำนวน

เสามงคล นั้นจะเลือกเอาไม้แก่นที่มีความทนทาน แข็งแรงกว่าไม้อื่นๆ เพื่อนำมา เกลา หรือ ในภาษาเหนือคือ ซ่อมเสา จนงามตาเรียบร้อยดีแล้ว ก็จัดผลมะพร้าว หน่อกล้วย หน่ออ้อย กล้วยเป็น เครือ ใบเงิน ใบทอง ฟ้านุ่นของผู้ชายมาผูกติดเสามงคลเตรียมไว้ ส่วนเสานาง ก็มีการเตรียมอย่าง เดียวกัน แต่เปลี่ยนผ้าที่ผูกติดเสาเป็นผ้าของผู้หญิงเสีย นอกจากนั้นก็มีผ้าขาว ผ้าแดง กว้างประมาณ 1 คืบ พันรอบๆเสาไว้

การจัดไม้เสามาเป็น “เสามงคล” หรือ “เสานาง” นั้นหากจะทำให้เสามีความอาถรรพณ์ และ ศักดิ์สิทธิ์ เป็นมงคลสำหรับตัวเรือนจริงๆ และกันมิให้เสาดกมัน จะต้องมีการทำพิธีตัดเกล้าเสา และต้องหาสลาหรือช่างไม้ที่มีความเข้าใจชำนาญในทางศาสตร์เทพ คือ การแก้เสนียดจัญไร (ขีด) อันที่จะเกิดกับไม้เสานั้น ก่อนที่จะลงมือตัดต้องมีการตั้ง “ขันตั้ง” กันตามธรรมเนียม

การ “ตั้งขัน” นี้เป็นประเพณีอย่างหนึ่งของชาวเหนือ เป็นการแสดงความเคารพแก่ผู้จะทำ พิธีให้เช่นเดียวกับการ “ยกครู” ของภาคกลาง การตั้งขัน จะต้องเตรียมของใส่ใส่ขัน ได้แก่ หมาก แห้งที่เลียบเป็นสายๆ 1 หวี ผ้าขาว ผ้าแดง ข้าวสาร 1 แฉก (ภาชนะชั่งตวงของชาวเหนือ) ดอกไม้ รูป เทียน และสตางค์แดงสัก 1 วีน (12 สตางค์) หรือบางทีก็อาจเป็น 1 แฉก (รูปเป็ด) 3 แฉก 6 แฉก แล้วแต่อาจารย์จะเป็นผู้บอก และกำหนดให้ นอกจากนี้ก็มีสุรา บางทีก็มีไก่ต้ม หรือไข่ต้มด้วย

เมื่อตั้งขันตามธรรมเนียมแล้ว สล่า หรือ ปู่อาจารย์ ก็ทำพิธีตัดเสาคตามตำรา คือ เสกขวานหรือ มิดที่จะฟัน และขณะฟันก็ว่าคาถาที่กำกับด้วย เป็นการ “ข่มนางไม้” เมื่อเสร็จพิธีแล้ว ก็นำเอาไม้นั้น มาทำเป็นเสามงคล (เสาเอก) ได้โดยไม่ต้องกลัวว่าจะเป็นเสนียด หรือ จืด แต่อย่างใด ด้วยที่ถือกันว่า เสามงคล นั้นเป็นมงคลต่อบ้านเรือนและผู้อยู่อาศัย ถือว่าเสามงคลเป็นเสมือนพ่อ ส่วนเสานางนั้น เป็นเสมือนแม่ ในการทำพิธีฝังเสามงคล หรือเสานางในสมัยก่อนเขาจะต้องหาชาวบ้านที่มีชื่อ แก้ว คำ เงิน ทอง มั่น แก่น มาเป็นคนช่วยหามเสาและยกเสาลงหลุม เพื่อจะได้เป็นมงคลแก่เจ้าของบ้าน ก่อนที่จะฝัง จะต้องไปหาใบเต้า ใบหนุน (ใบขนุน) ใบดอกแก้ว ใบตัน (พุทรา) มารองกันหลุมทุก หลุม เพื่อเป็นคัตวี่ จะช่วยค้ำหนุนจนเจือ ให้บ้านเรือนหลังนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองร่ำรวยขึ้น เสา ทั้งสองนี้ต้องฝังตรงแนวกัน คือ เสามงคลฝังทางด้านห้วนอน (เสาที่ 2 นับจากเสาด้านห้วนอนในห้องนอน) เสานางอยู่ทางด้านปลายดินตรงกันข้าม

การฝังเสาทั้งสองนี้ จะต้องฝัง “เสามงคล” ก่อนแล้วจึงจะฝัง “เสานาง” และเสาอื่นที่หลง เสา ทุกเสามักจะมีแพงยันต์ปิดไว้ที่ปลายเสา แพงยันต์มักจะทำด้วยผ้าขาว ผ้าแดง สังกะสีหรือแผ่นเงิน ตามแต่ฐานะของเจ้าของ จะจัดทำขึ้นเพื่อป้องกันเสนียดจัญไรที่จะเกิดขึ้น และเมื่อฝังเสาเสร็จแล้ว เขาจะผูกค้ายสายสิญจน์ไว้โดยรอบเมื่อเสร็จพิธี “ปักเฮือน” แล้วสัก 3 วัน หรือ 7 วัน จึงจะเอาของที่ ผูกติดเสานั้นออกได้

อีกวิธีหนึ่ง ก่อนที่จะทำการยกเสามงคลก็จะมีการทำขวัญเสามงคลนั้นเสียก่อน โดยมี อาจารย์เป็นผู้อ่านคำเรียกขวัญเป็นทำนองอย่างน่าฟัง ส่วนสิ่งของที่จะใช้ประกอบพิธีนั้นมีมะพร้าว 1 ทะลาย กล้วย 1 เครือ ต้นกูก ต้นกล้วย ต้นอ้อย ห่อหมาก ห่อพลู ค้ายดิบขาว 108 เส้น ของเหล่านี้ เอมามัดติดกับเสามงคล เมื่อเตรียมของเรียบร้อยแล้วก็หามเสามายังที่จะฝัง แล้วเจ้าของบ้านพร้อม ด้วยญาติ พี่น้อง ก็จะมานั่งชุมนุมกันพร้อมหน้า แล้วอาจารย์ก็จะกล่าวคำเรียกขวัญ เมื่อกล่าวคำเรียก ขวัญแล้ว ก็จะเอาสิ่งของที่เตรียมไว้มัดติดกับเสามงคล เอน้ำขมิ้น ส้มป่อย ระเบิดมเสา และเจ้าของ เรือนทุกคน ก็เป็นเสร็จพิธี

เสามงคล หรือเสานางนี้ คนโบราณถือกันมาก ในเรื่องการปรนนิบัติรักษา และเชื่อว่าเป็นสิ่ง ที่อำนวยความสมบูรณ์พูนสุขให้ และจะต้องรักษาความสะอาดอยู่เสมอ ผู้ใดจะไปปัสสาวะรด หรือ

ทำสกปรกไม่ได้ บางแห่งจะมี “หิ้ง” ติดไว้ทางด้านหัวนอน และมีดอกไม้ธูปเทียนวางบูชา อนึ่งเสามงคลนี้เมื่อบ้านเรือนผุพัง หรือเข้าบ้านรื้อ จะต้องเก็บเสานี้ไว้ในที่หนึ่งต่างหาก จะเอาไปใช้ทำอย่างอื่นไม่ได้ หากผู้ใดไม่เชื่อถือ และนำเอาไปใช้ทำอย่างอื่นแล้ว ถือว่า “จิด” เป็นเสนียดจัญไรแก่ตัวผู้ทำ

การทำพิธีฝัง “เสามงคล” และ “เสานาง” นี้ ชาวล้านนาไทยได้ยึดถือเป็นประเพณีประจำพื้นบ้านมาแต่โบราณกาลแล้ว แม้ว่าในทัศนะของคนยุคปัจจุบันบางกลุ่มจะมองเห็นว่า เป็นสิ่งที่เหลวไหล ไร้สาระก็ตาม แต่การอันใดหรือสิ่งใดก็ดี เมื่อกระทำลงไปแล้วยังความเป็นมงคลความดีงามให้แก่ผู้กระทำ ย่อมมีคุณประโยชน์การเสริมพลังในด้านจิตใจ ทำให้ผู้เป็นเจ้าของเกิดความผ่องแผ้วเบิกบาน และยึดมั่นในสิ่งที่ดีงาม

ที่มา : มณี พะยอมยงค์. (2529). *ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย*. ส. ทรัพย์การพิมพ์.